

Mai mássalhangzó-rendszerünk is több fontos vonásában eltér a XI. századi mássalhangzó-rendszerétől. Tudjuk, hogy honfoglaló őseink nyelvében hiányzott a *c*, a *z* és valószínűleg a *ty* hang, nem beszélve a *dz*-ről meg a *dzs*-ről, hiszen e ma is igen ritka hangok a XVI. század előtt ismeretlenek a magyarban. A *c* megvan már a Tihanyi Alapítólevélben, persze csak jövevényezésben: *Kasztelic (castelic)* ‚Kesztölc‘. A *zs*-re és a *ty*-re vonatkozó példánk nincsen szövevényeinkben. — Él azonban ekkor még néhány olyan mássalhangzó, mely azóta eltűnt nyelvünkéből, így az *ty*-en kívül, mely a köznyelvben *j*-vé lett, melyet azonban néhány palóc nyelvjárás megőrzött, a német *Tuch*, *Bach* *ch*-val jelölt hangjával körülbelül azonos mássalhangzó, valamint emennek zöngés, azaz a hangszalagok rezgésével ejtett párja, melyet talán *gh* betűkapcsolattal jelölhetünk (a nyelvtudományban szokásos jelölése mindkettőnek más). Oklevelünk mindkét hangot *h*-val írja, de egyéb forrásainkból nyilvánvaló, hogy itt *ch*, illetőleg *gh*-féle hangokról van szó. Az elsőre példa *chärm*^u (*harmu*), *három*, *cholmá* (*holma*) ‚halma‘ és több más, a másodikra *menegh* (*meneh*) ‚menő‘ *fege* (*fehe*) ‚feje‘ stb.

Persze e pár vonás közel sem meríti ki azt a sok adalékot, nyelvtörténeti fontos ismeretet, melyet oklevelünkéből meríthetünk, hogy forrásunk egyéb, pl. helyesírástörténeti (erre különösen fontos kútfő!), nyelvjárástörténeti, művelődéstörténeti és sok más értékéről ne is beszéljünk.

Az ősök nyelve, mely e megsárgult, száraz pergamenről szól hozzánk, különbözik tehát hangzásban, szókéncben és nyilván egyéb vonásokban is a maitól, de azért általában nem érthetetlen számunkra, s ha Szent István kortársai föltámadnának, beszédjüket furcsállanók ugyan, de, bár kétségtelenül némi nehézséggel, általában követni tudnók és a magukénak, magyarnak éreznók. A tudós pap kezeírásában (kit egyesek a krónikákból jól ismert Miklós püspökkel azonosítanak) megörökített ősi szavakat, mondatfoszlányokat nemcsak megilletődéssel olvassuk, de nyelvünk multjára komoly, becses tanulságokat meríthetünk belőlük.

ÚTRAKELÉS

*Tökéletes vagy, épp ezért kívánlak.
Te szikrázod csak szívembe a vágyat,
Kazlak tövén a fűj is éppigy pitypalattyyol,
amint én küldöm hozzád most e dalt magumból.*

*Nem rögtönözhet felhő fényesebb csodákat,
mint arcod alkonyán ha fölgyúlnak a tájak.
Szavadra újra él, édenünk egyszervoltja,
mely gyors madár gyanánt a végtelent súrolja.*

*A mesebeli után vágytam mindig s ime
könyvedben rálapozhatok a hívogató rímre
s a szűk kis pítvarból, hol oly sokat időztem,
hangom téged követ a táguló időben.*

T ű z T a m á s